

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

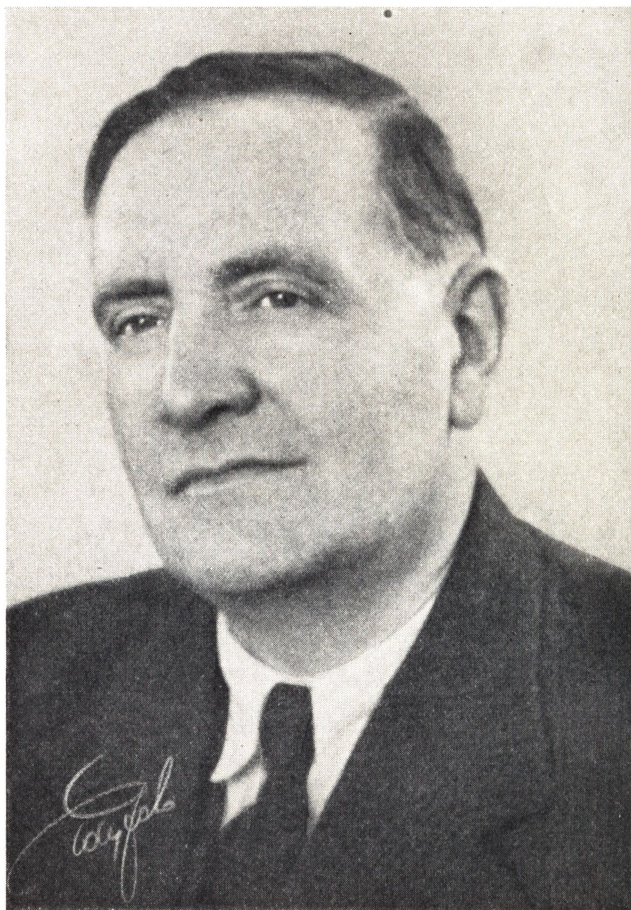
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Astrid Friis:

Albert Georg Olsen.

ALBERT GEORG OLSEN

—
**SÆRTRYK AF UNIVERSITETETS FESTSKRIFT
NOVEMBER 1950**

Alfred Ben

ALBERT GEORG OLSEN

16. MAJ 1890—16. OKTOBER 1949

Albert Olsens lærergerning som professor ved Københavns universitet strakte sig over tolv aar fra 1937 til 1949, men hans virksomhed som universitetslærer daterer sig allerede fra 1930. Da det nystiftede Aarhus universitet aabnede sine porte for de første studenter var han blandt lærerstaben som docent i historie. 1934 blev han professor her. Han viste hurtigt evne til at komme i nær kontakt med sine studenter. Slet saa intimt kunde forholdet mellem lærer og student ikke blive, da han flyttede over til Københavns univesitet med dets større studentertal. Februar 1937 tiltraadte han det professorat i Historie, som var blevet ledigt ved professor Aage Friis' afgang, og hvortil han var blevet udnævnt efter forudgaaende omfattende konkurrence.

Albert Olsen havde givet sine Aarhus studenter solid orientering i den almindelige historie. Han havde for de af hans elever, der havde ævner og lyst, vist vejen til videnskabelig forskning ved saa at sige at tage dem ind i sit eget arbejdsværksted. Netop i Aarhus-aarene arbejdede han med betydningsfulde æmner indenfor dansk-økonomisk og økonomisk-politisk historie, hvor han brød ny jord, og hvor stoffets rigdom — i rigsarkivet og landsarkiverne, ikke mindst Viborg landsarkiv — lovede givtig høst ogsaa for andre.

Harmonien mellem egen forskning og universitetslærergerning bevarede Albert Olsen, da han fik sit virke ved Københavns universitet, men vort hoveduniversitets paa mangfoldig vis større krav, og det utrygge og disharmoniske tidehverv, der satte ind med anden verdenskrigs udbrud i eftersommeren 1939, og som blandt andet medførte, at han fra efteraaret 1943 indtil krigens afslutning i maj 1945 maatte søge tilflugt i Sverige, gav mindre ro og besindelse til videnskabeligt arbejde end Aarhustiden.

Det, undervisningsomraade, som Albert Olsen tog i arv efter Aage Friis var attende, nittende og tyvende aarhundredes historie. Skønt denne havde været hans universitetslærer var Albert Olsen ikke hans aandelige lærling, og det var ikke med dennes stemme han vandt sit københavnske professorat. Til at dække netop denne periode af universitetets historieundervisning havde hans hidtidige forskning givet ham særdeles gode forudsætninger.

Albert Olsens vej til at blive universitetslærer havde ikke været den lige. Paa fædrene og mødrene side var han runden af sjællansk bondeæt. Han kunde dog ikke blive den begavede bondestudent, som forstaaende folk paa egnen hjalp frem. Allerede hans fader havde forladt bondejorden, og det var i sølvsnorenes solide, men ogsaa jordbundne milieu, han voksede op. Faderens milieu skulde ogsaa være hans. Han sattes i kleinsmedelære. Men han brød fra. Det lykkedes ham at gennemføre kursuslæsning først til præliminær-eksamen og derefter til studentereksamen (Lyceums kursus) samtidig med at han underholdt sig selv ved at tage alle haande løst arbejde. 1910 kunde han sætte studenterhuen paa sit hoved. Han begyndte et juridisk studium, men flyttede snart over til det filosofiske fakultet, hvor studiet var vel foreneligt med den undervisningsvirksomhed ved københavnske skoler, hvorved han gennem en række aar tjente til livets ophold. Levende optaget af moderne samfundsproblemer blev historien snart hans hovedinteresse som en hovednøgle til forstaaelse af disse. Lysten og trangen til videnskabelig historisk forskning vakttes dog nok først for alvor, da Erik Arup i efteraaret 1915 begyndte sin inciterende universitetsundervisning. Albert Olsen kom til at høre til dennes første hold af elever. Det var dog ikke alene ved den direkte undervisning men vel i højere grad ved uformelle samtaler, at denne indførte Albert Olsen i det, der skulle blive hans hovedstudium, Danmarks økonomiske historie i nyere tid, saa vel som vekselvirkningen mellem den økonomiske og politiske historie. Erik Arups egne omfattende ungdomsstudier i økonomisk historie havde hentet sit æmne i fremmed historie. Den ringe forstaaelse og paaskønnelse, de fandt herhjemme, har antagelig været medvirkende til, at han efter at være blevet professor ikke greb lejligheden til at gennemføre en højst fornøden systematisk udforskning af Danmarks økonomiske historie. Medens hans eksempel fik andre af hans elever til ogsaa at opsøge æmner i fremmed historie, blev

Albert Olsen den, der kom til at øve den største indsats for udforskningen af Danmarks økonomiske udvikling. Arup var den kyndige raadgiver, da Albert Olsen endnu inden afslutningen af sit universitetsstudium skrev sin første afhandling om det syttende aarhundredes øksenhandel, paa grundlag af en københavnsk storkøbmands regnskabsbog (fundet frem af dr. Ellen Jørgensen i det Kongelige Biblioteks store samlinger) (Hist. Tidsskr. 9. r. I (1918—20)). En populærvidenskabelig artikel om dansk søforsikring gav kontakt med forsikringsselskabet »Nye Danske af 1864«. Man vurderede her den unge historikers ogsaa praktiske dygtighed saa højt, at han fik tilbud om og modtog en prokurists stilling. Samtidig med at han bestred dette for ham helt nye arbejde afsluttede han sit universitetsstudium med magisterkonferens i historie i december 1920. Et tilbud om et selvstændigt virkefelt indenfor forsikringsvæsenet, som han et aars tid efter fik, viste sig uden solid basis. Han gjorde et nyt spring. Denne gang over i journalistikken. Hans historikeruddannelse gav ham gode forudsætninger for her at yde en indsats. I aarene 1922—30 hørte han til Socialdemokratens faste journaliststab. Hans stof var økonomiske og økonomisk-politiske æmner. Han var blandt andet i disse aar rigsdagsreferent af finanslovdebatterne. I de kredse, han her kom i berøring med, naaede han hurtigt at faa en position. Han var saaledes 1925—26 næstformand i Studentersamfundet og i aarene 1928—1930 medlem af Journalistforeningens bestyrelse.

I de første aar efter at Albert Olsen var gaaet over i journalistikken maatte historiestudierne vige; men i længden tilfredsstillende døgnbehandling af samfundsproblemerne ham ikke. Trods krævende journalistarbejde fandt han tid til og kunde rent fysisk magte at tage et dybtgaaende studium af den første formative periode i dansk forfatningsskik op. Med sine omfattende »Studier over den danske Finanslov 1850—1864«, med hvilke han i 1930 erhvervede sig doktorgraden, gav han et væsentlig supplement til Niels Neergaards pionérværk »Under Junigrundloven«. Værket giver et væld af oplysninger om finanslovsager. Derved kastes lys over mange sider af tidens politik. Hans meget nøgterne indstilling bevirker dog nok, at han kommer til at underkende de nationalpolitiske motivers betydning i disse aars politik. Hans inspiration til at foretage denne undersøgelse skyldtes utvivlsomt hans referentvirksomhed i rigsdagen af netop saadanne sager.

At der laa tunge og trælse studier bag præger ogsaa i nogen grad fremstillingsformen. Da rigsdagen besluttede at markere sin hundredeaarsdag med udsendelsen af en rigsdagshistorie, der skulde skildre rigsdagsarbejdet i alle dets afskygninger i den forløbne tid, var Albert Olsen den selvskrevne forfatter af finanslovaafsnittet. Det var et arbejde, der i virkeligheden kunde siges at ligge over enkeltmandskræfter. Ved hans død forelaa afsnittet til 1894 færdigskrevet. Til skildringen af den efterfølgende tid har det ikke vist sig muligt at finde en anden forfatter.

Samtidig med at Albert Olsen hen i tyverne havde paabegyndt sine finanslovstudier, naaede han ogsaa at dyrke andre æmner. For eftertiden vil den række studier, som han begyndte med »Staten og Lavene« (Hist. Medd. om København 2. r. III (1927—28)) nok blive staaende som hans mest betydningsfulde og smukkeste arbejder. De er fundamenteret i omfattende arkivforskning og orientering i den æmnerne tangerende internationale litteratur. Formen er omhyggelig gennemarbejdet, og de betegner et brud med en allerede fast historisk tradition skabt af liberalismen. Efter den var statsindgreb, statsstøtte og formynderskab over en bank at fordømme. Lad være at Albert Olsens egen politiske opfattelse jævnedes vejen for ham til en nyopfattelse, saa maa man dog karakterisere disse studier som et vellykket forsøg paa at forstaa tidligere tider ud fra disses egne forudsætninger. Med disse bemærkninger sigtes først og fremmest til: »Bybefolkningen i Danmark paa Merkantilismens tid«. Merkantilistiske studier I, der fremkom i Acta Jutlandica 1932. Ogsaa hans afhandling i Scandia fra 1930: »Nogle Synspunkter for dansk merkantilistisk Erhvervspolitik« er paaagtning værd. Begge maa opfattes som forstudier til det afsnit, han forfattede til den af professor Axel Nielsen redigerede »Dänische Wirtschaftsgeschichte« (1933), hvori han behandlede tiden 1536—1840 (medens den forudgaaende tid behandlede af Erik Arup og den efterfølgende af Axel Nielsen selv). Landbrugshistorien var dog udsondret til særbehandling af professor O. H. Larsen. Dette maatte ved en skildring af landbrugslandet Danmark vanskeliggøre en velafbalanceret fremstilling. Selv om Albert Olsen paa en række omraader havde dækket ind med egne studier, var det ikke muligt paa grundlag af den i øvrigt foreliggende monografiske litteratur at give en i alle henseender fyldestgørende skildring af de sider af

Danmarks økonomiske liv, som kom ind under det af ham skildrede omraade.

Dette var Albert Olsen den første til at erkende. Baade ved egen forskning og tilskyndelse til yngre historikers forskninger bidrog han i de følgende aar til væsentlig at øge vor viden om Danmarks økonomiske udvikling i syttende og attende aarhundrede.

I konkurrencearbejdet fra 1936: »Danmark—Norge i det 18. aarhundrede« laa hovedakcenten netop paa skildringen af de to landes økonomiske forhold, og trods den noget kaotiske fremstillingsform, som tidens knaphed bærer ansvaret for, indeholdes heri, foruden en mængde faktiske oplysninger, mange sundtdømmende bemærkninger om begge landes økonomiske forhold og statspolitikens virkninger, ikke mindst paa Norges økonomiske udvikling. Derimod har skildringen af aandsforbindelserne som ogsaa aandsforskellighederne de to lande imellem en noget mere afstumpet karakter. Man maatte dog af dette paa saa kort tid forfattede skrift fornemme, at dets forfatter besad et betydeligt maal af aandelig og fysisk kraft, der gav løfter for hans lærergæring ved Københavns universitet. Det var hans natur at lade andre forstaa, at saaledes følte han det ogsaa selv. Og sandt var det, at han ikke følte sig tilfredsstillet ved blot at føre en universitetslærers stiltfærdige tilværelse. Med sin fysik at falde tilbage paa søgte han ogsaa mere udadvendte opgaver. Af de hverv, som han kom til at beklæde, efter at han i 1937 var kommet til København, var næstformandskabet og det dermed forbundne kassererhverv i Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi (fra 1939), det der laa hans universitetsarbejde nærmest. Baade ved igangsettelsen af studiekurse over æmner af dansk økonomisk historie og ved instituttets udsendelse af oplysningsbøger om andre lande, var han i høj grad medvirkende. Hans interesse for fremmed historie var allerede blevet klar, da han sammen med William Norvin paatog sig redaktionen af Gyldendals Verdenshistorie (1936—38) og heri selv behandlede perioden 1890—1935. Vidnesbyrd om samme interesse — heri indbefattet tidens aktuelle udenrigspolitiske problemer — er hans bog »Kampen om Kolonierne« (1939). Ogsaa mellemkrigsaaarenes nye politiske ideologier — (fascisme, nazisme etc.) behandlede han i aktuelle artikler og tog heri skarpt standpunkt mod nazismen. Han stillede sig sympatisk overfor den af

Rusland repræsenterede ideologi og saa det som sin opgave at udbrede kendskab til russisk kultur her i landet. Dette medførte, at han 1940 paatog sig formandskabet i Dansk-Russisk Samvirke.

Af de lærde danske historiske selskaber blev Albert Olsen medlem i løbet af faa aar, efter at han var blevet professor i København. 1940 blev han medlem af Vetenskaps-Societeten i Lund. Med sin afhandling »Kobberpolitik i den svenske stormagtstid« (Scandia 1937) havde han ogsaa ydet et bidrag til svensk historie. Den gav anledning til en polemik med professor Eli F. Heckscher.

Albert Olsen var 1939 blevet medlem af den danske historiske forenings bestyrelse og blev dens formand i 1945. Han var dermed nedvirkende til, at Historisk Tidsskrift efter mange aars skisma atter kom til at repræsentere alle sider af dansk historisk forskning. Sin hovedindsats i denne art arbejde ydede han dog, som nævnt, indenfor Institutet for Historie og Samfundsøkonomis rammer. Med dettes mangeaarige formand dr. P. Munch kom han til staa i fortrinligt samarbejde, og han kunde rekrutere instituttets medarbejderstab fra sine elever blandt unge historikere. Dr. Sven Henningsen, der hørte til hans første elever, blev saaledes i 1943 instituttets historiesekretær samtidig med, at han blev lektor ved universitetet. Ogsaa i de sidste fire aar efter at han var vendt tilbage fra eksilet i Sverige virkede han formidlende ikke mindst ved valget af medarbejdere ved rekonstruktionen af det prishistoriske arbejde, selv om tilrettelæggelsen af selve arbejdsformen var Fridlev Skrubbeltrangs. Ved de studiekredsmøder, der snart etableredes, tog han selv ledelsen og øste herunder af sin omfattende viden om det attende aarhundredes økonomiske forhold. Samme levende interesse viste han ogsaa studierækker, der var i gang, til belysning af andre sider af det attende aarhundredes økonomiske udvikling.

Albert Olsen kunde have haft en halv snes aar at virke ved universitetet endnu og et endnu længere virke i dansk historisk forsknings tjeneste. Han havde planer om at samle sine kræfter om en skildring af Danmarks økonomi i det attende aarhundrede. Denne kunde have haft sit fundament i hans eget omfattende kendskab til tiden og i de monografiske studier, der kunde ventes fra hans elevs haand. At give en saadan samlet fremstilling maa nu blive en fremtidsopgave for en af disse.

ASTRID FRIIS.

Vigtigere arbejder:

Studier over den danske Finanslov 1850–1864. 1930. — Bybefolkningen i Danmark paa Merkantilismens Tid. Merkantilistiske Studier I. Acta Jutlandica IV, 2 S. 1–102. Aarhus 1932. — I samarbejde med O. H. Larsen [se foran s. 220] kapitlerne II og III i Dänische Wirtschaftsgeschichte red. af Axel Nielsen, S. 80–404. 1933. — Danmark og Norge i det attende aarhundrede. 1936. — Afsnittet: Handelen i Danmark–Holland red. af L. Hammerich, s. 134–231. 1945.

Vigtigere afhandlinger i Historisk Tidsskrift: Steffen Rodes Regnskabsbog over Studehandel 1637–1650. Hist. Tidsskr. 9. r. I, s. 255–281. 1918–20. — Danmark og den engelske Mægling 1848. Hist. Tidsskr. 11. r. II, 215–267. 1948.

Vigtigere afhandlinger i Scandia: Nogle synspunkter for dansk merkantilistisk Erhvervspolitik. Scandia III, s. 223–273. 1930. — Stavnsbaandets Virkninger paa Byerne. Scandia VI, s. 63–82. 1933. — Kobberpolitik i den svenske Stormagtsid. Scandia X, s. 38–75. 1937. — Kobberpolitik og Kritik. Scandia X, s. 297–305. 1937. — Eli Heckscher og det japanske Kobber. Scandia XI, s. 157 f. 1938. — Kobberet og det 17. aarhundredes Verdensmarked. Scandia XI, s. 307 f. 1938. — Samtidens Syn paa den danske stavnsbundne Bonde. Scandia XII, s. 99–139. 1939.

Populærvidenskabelige arbejder: Afsnittet 1890–1925 i Gyldendals Verdenshistorie red. af Wm. Norvin og Albert Olsen. IV, s. 3–368. 1936. — Kampen om Kolonierne. 1939. — Dansk Tømmerforbund 1890–1940. Hus-tømmerfaget gennem Tiderne, 1945. — Under Samvirkets Flag. De samvirkende Fagforbund 1898–1948. Haandgribelige og uhaandgribelige Resultater, S. 371–477. 1948.

Talrige artikler og anmeldelser i forskellige tidsskrifter.

